

Harriet. W. Preston - Beyond the Adriatic, 1895.

(Prijevod dijela o Mostaru)

Nije baš puno Amerikanaca, a još manje Amerikanki, posjetilo ovaj zabačeni kraj Europe. Među prvima je bila jedna žena-putopisac, novinarka i prevoditeljica, Amerikanka **Harriet. W. Preston** (1836. – 1911.), i mada o njoj malo znamo, iza sebe je ostavila zanimljivo putopis s putovanja u kojem je, među ostalima, posjetila i Mostar. Svoje dojmove nije uspjela ukoričiti u knjigu, ali je u američkome magazinu *The Century Magazine*, čiji je prvi broj izašao u New Yorku 1881. g., objavila tekst putopisa u tri nastavka pod nazivom *Beyond the Adriatic* (Iza Jadrana). Putopis počinje konstatacijom da je „putnik koji želi istražiti manje poznatu stranu Jadrana najsretniji jer je jedan od onih smrtnika koji može obaviti cijelo putovanje na svojoj vlastitoj jahti; jedreći kad želi i obilaziti mjesta koja hoće, čekajući u zaštićenim lukama povoljne vjetrove, upoznavajući mjesta i život u njima, ali uvijek prenoćivši na svojoj čistoj posteljini.” Na put je krenula iz Venecije za Trst aprila 1895. g., a zatim željeznicom prošla Istru, posjetila Pulu i njenu poznatu arenu i tu se ukrcala na „odličan brod austrijske kompanije Lloyd”, a onda obilazila i opisivala redom Rijeku, Šibenik, Zadar, Knin, Split, Dubrovnik, kao i mnoga manja mjesta. Na svom putovanju obišla je skoro sve znamenitosti na jadranskoj obali kao i mjesta u zaleđu. U Dubrovniku je prisustvovala procesiji povodom feste sv. Vlaha koja je na nju ostavila neizbrisiv dojam pun kolorita, narodnih nošnji, gužve i sve što ide uz ovu tradicionalnu proslavu zaštitnika grada. Obišla je u Cavtatu i vilu izgrađenu za nadvojvodu Maximilliana, kasnije ubijenog kao cara Meksika. Posjetila je i Bokokotorski zaljev, a nezaobilazna destinacija je svakako bio i Mostar. U svom opsežnom članku u trećem nastavku koristila je crteže i ilustracije Josepha Pennella koji joj je bio i suputnik na ovom putovanju.

Na „izlet” za Mostar su krenuli vlakom iz Metkovića koji je kasnio više od 45 minuta. Donosimo prevod najzanimljivijih dojmova iz Mostara.

[...] Naš prvi dojam Mostara je zbujujuć, ali veseo. Iako je već bilo kasno, izgleda da su svi ljudi bili budni i vani, a mjesto je, za jedan maleni udaljen planinski gradić, bilo veličanstveno osvijetljeno. Na izlaznoj kapiji željezničke stanice tražili su od nas pasoše – bilo je to prvi put da ih je netko zatražio – međutim, to je izgledala samo kao usputna formalnost i ubrzo smo prešli preko dugačkog mosta ponad uskovitlanog brzaca rijeke te se smjestili u predvorje velikog, novog i prilično odvratno pomodnog hotela.

Ranije smo telegrafski rezervirali sobe i stoga smo nemalo bili zajapureni od uvrijeđenosti kada nam je preporučeno da bi nas dvoje trebali zauzeti potkrovlje uobraženog karavanseraja, dok je naš umjetnik (Joseph Pennella op. prev.) prihvatio smještaj za jednu noć u prostranom apartmanu s kadmom na prvom katu. Ipak smo se smekšale kad nam je uplašena i napola rastrojena gazdarica objasnila na čudnoj mješavini njemačkog, da nudi i „Hoheit” i „Excellenz”¹ kvalitetu u svojim sobama za sve svoje goste. [...]

¹ Hoheit – visoka kategorija smještaja; Excellenz – odličan, izvrstna (njem.)

[...] Međutim, kako banalnim jezikom svakidašnjice opisati pogled koji smo doživjeli kad smo ujutro otvorili naš okrugao prozor. Mostar je ionako senzacija sam za sebe i to svakodnevno, ali, na sreću, Mostar ispod safirnog majskog neba je doživljaj koji se nikad ne zaboravlja. U središtu prizora je trešteća Neretva koja juri i pjeni između masivnih stupova mosta, kovitlajući i zaokrećući u svojoj ljepoti svoju vodu – jasno zelenu i bijelu od vječnog snijega s planina iz unutrašnjosti. Vidljive su granice vodene struje koju ruka prirode povremeno prekida pokojom stijenom, skačućom kaskadom, nadvisujućim granama, bijelim masama dna i cvjetovima zove, potpunom draperijom procvalih pužavica. Grad je poprilično zbijen između lijeve obale rijeke i padina brda, međutim, na drugoj strani su milje tako bogate i plodne ravnice. [...] Ipak, sav ovaj lepršav krajolik izgleda da je tu samo kako bi potencirao udarni efekt više od dvadeset bijelih minareta od dotrajala kamena koji se mogu vidjeti sa skoro svake točke u gradu. [...]

[...] Odlazeći na našu prvu jutarnju šetnju, naišli smo na glavnu trgovačku ulicu Mostara obilato ukrašenu vijencima ruža i oleandera kao i zasljepljujućom izložbom orijentalnih ćilima koji su visili s prozora i balkona, dok su istovremeno nošnje gomile koja se klatila uskom uličicom odudarale u jednostavnosti od ovih bogatih dekoracija. Postoji nekoliko modernih građevina u blizini hotela i oko njega, ali uskoro one prepuštaju mjesta niskim strukturama savršeno orijentalnih osobina, s niskim gornjim katovima i okovanim prozorima, s prizemljima koja su zauzela po pravilu male prodavaonice, čiji sadržaj se svako jutro izbacuje na ogromne ćepeneke. U malenom četverokutu tame ovako izloženog sklopa sjedi prodavač prekrivenih nogu, puši ili pije crnu kavu iz malenih bakrenih džezvica i šalica bez drške, igrajući svoju igru trgovine povremeno nudeći robu bez imalo strasti. Visoko na obronku obližnjeg brda s lijeve strane, vidi se kupola i zvonik velike grčke katedrale oivičene šumarkom kestena, a na suprotnoj strani se vidi zvonik katoličke crkve. Idući istom ulicom do granica grada, nekako iznenada ćete se podsjetiti da postoji kraj ovozemaljskih stvari. Jer, ovdje, uokvirena samo s nekoliko ćempresa, stoji dostojanstvena džamija, a ispod nje sa svake strane ulice je zanemareno mnoštvo drače, čkalja i nepoznate travuljine, protkano beznačajnim stršećim kamenim stupovima koji označavaju krajnja mjesta počivanja mrtvih muhamedanaca.

Depresivan je to prizor pa smo se rado okrenuli natrag i nastavili istraživati čudan stari mostarski bazar gdje se sva trgovina obavlja u svim mogućim kombinacijama, prodavaonica povrća je odmah iza zlatara, a obućar se naslanja na lončarsko kolo. Između ove čudne mješavine niskolučnih prodavaonica i malenih magaza leži glavno arhitektonsko čudo grada – ogroman jednolučni most, branjen kulama na oba kraja, raspona od stotinu i visine od šezdeset stopa iznad razine vode. Povijest ovog zapanjujućeg monumenta, koji svojom smjelošću u dizajnu i umješnosti konstrukcije premašuje čuveni Maddalena most u provinciji Lucca, gotovo je nepoznata. Nosi arapski datum koji odgovara zadnjoj četvrtini petnaestog stoljeća i dvije turske inskripcije oko koje nisu suglasni učeni ljudi; poneki smatraju da je most u potpunosti nanovo izgrađen, a drugi da je rekonstruiran na već postojećim

fundamentima u neznanom periodu. Ako su potonji u pravu, fundamenti su najvjerojatnije rimskoga porijekla, međutim tako ne izgledaju i skoro je izvjesno da ovdje nikada nije ni postojao rimski grad. [...]

[...] Iscrpljeni našim fascinantnim skitnjama [...] vratili smo se u naš hotel Narentu. Ovdje, sjedeći ispred naših okruglih prozora [...], mogli smo promatrati beskrajnu procesiju prelaska mosta Franje Josipa i upijati svaki detalj prekrasnih raznolikih nošnji. Jer, ovdje su nastupali svečano odjeveni stari muslimani, jednostavni ljudi odjeveni tradicionalno, srebrenih brada i pažljivo smotanim turbanima, širokih svilenih pojaseva, dugih hlača i u dugim, krznom obrubljenim, kaftanima od finog materijala u nijansama zelene, smeđe ili plave. Prolazile su žene u žutim čizmama ravnih potplata, umotane do glave u bijelu ili crnu tkaninu, s prorezima za oči u srebrenoj ili zlatnoj boji. Tu su i školarke u dugim dimijama od najljepše svile ili pamuka - većinom ružičaste boje - u zanimljivim kratkim prslucima obrubljenima zlatnim obrubom. [...]

[...] Na suprotnoj strani mosta je bio maleni trg s vodoskokom čiju jednu stranu zauzima najfrekventnija džamija grada, gdje smo uočili starca koji je nosio maleni ćilim za molitvu te ga prostro ispod sjenke zida, a onda se mujezin u određeno vrijeme pojavio na vrtoglavoj visini balkona džamije okrenuvši se na sve četiri strane svijeta stavljajući ruke na usta kao neku vrstu trube, kao što to čine mornari. Međutim, njegov impozantan glas je počesto odnosio povjetarac ili se utapao u moćan huk rijeke. [...]

[...] Koliko smo dana proveli u Mostaru? Uistinu to ne mogu reći. Jedino znam da smo ga žalosni napustili u suton 19. maja i vratili se riječnom dolinom u zbornom mjesto Metković. [...]

(Preveo: Tibor Vrančić)